

ดร.นารีรัตน์ วัฒนเวฬุ
อาจารย์ประจำภาควิชาภาษาตะวันออก
คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ วิทยาเขตปัตตานี

ชีวิตของนางกำนัลในราชสำนักจีน

เมื่อประมาณ 20-30 ปีที่แล้ว ละครจีนได้รับความนิยมมากในเมืองไทย ละครเกี่ยวกับเรื่องราวในวังหลวงก็เป็นประเภทหนึ่งที่ได้รับ ความสนใจ และในวังหลวงเราก็ได้เห็นบริวารรับใช้มากมายทั้งชายและหญิง นางกำนัลก็เป็น ข้าราชการที่เห็นและมีบทบาทไม่น้อย ในปัจจุบันละครแนวดังกล่าวของเกาหลี ก็ได้รับความนิยมอย่างล้นหลามมากเช่นกัน ละครเกี่ยวกับชีวิตในวังหลวงที่มี นางกำนัลเป็นจุดขายก็มีไม่น้อย ซึ่งนางกำนัลไม่ว่าจะเป็นละครจีนหรือละคร เกาหลีต่างก็มีบทบาทหน้าที่ไม่ต่างกันมากนัก เพราะวัฒนธรรมหลายอย่าง ของเกาหลีก็ได้รับอิทธิพลมาจากจีน

นางกำนัล หมายถึง หญิงรับใช้ในราชสำนัก ในราชสำนักจีนนางกำนัล แบ่งตามหน้าที่ความรับผิดชอบเป็น 2 ประเภท ได้แก่ นางกำนัลที่ปรนนิบัติ รับใช้องค์จักรพรรดิ จักรพรรดินี หรือเชื้อพระวงศ์ชั้นสูง และนางกำนัลที่ทำงาน รับใช้ทั่วไป

จีนมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานกว่า 5,000 ปี เรื่องราวเกี่ยวกับบุคคลต่าง ๆ ที่ได้รับการบันทึกไว้มักเป็นเรื่องราวของจักรพรรดิ นักปราชญ์ นักการปฏิวัติ เป็นต้น จะมีใครสักกี่คนที่หันมาสนใจหรือเหลียวมองชีวิตนางกำนัลในราช สำนักที่คอยปรนนิบัติรับใช้ผู้สูงศักดิ์กันบ้าง ในที่นี้ผู้เขียนจะเล่าถึงชีวิตของนาง กำนัลที่ปรนนิบัติรับใช้พระนางซูสีไทเฮา ในราชสำนักจีนยุคสมัยการปกครอง ของราชวงศ์ชิง ซึ่งเป็นราชวงศ์สุดท้ายของจีนที่ปกครองโดยชาวแมนจู ตั้งแต่ ปี ค.ศ.1616-1911

นางกำนัลที่คอยปรนนิบัติรับใช้พระนางซูสีไทเฮาแบ่งความสำคัญไว้หลาย ลำดับ ได้แก่

- นางกำนัลเฝ้าหน้าพระตำหนัก
- นางกำนัลทำความสะอาดพระตำหนัก รวมถึงห้องบรรทม ดูแลเครื่องพระสุธารสชา ยาสูบ (ฝิ่น)
- นางกำนัลเฝ้าหน้าห้องบรรทม
- นางกำนัลที่คอยดูแลเครื่องทรง การสรองน้ำ รวมถึงนอนเฝ้าข้างพระแท่นบรรทม

โดยเฉพาะนางกำนัลลำดับสุดท้ายถือเป็นนางกำนัลที่ทรงไว้วางพระราชหฤทัยและโปรดปรานที่สุด

คุณสมบัติของนางกำนัล

เด็กสาวชาวแมนจูส่วนใหญ่เมื่ออายุได้ประมาณ 13-14 ปี จะถูกเกณฑ์ไปทำงานรับใช้ในราชสำนัก ซึ่งประชาชนถือว่าเป็นโอกาสอันดีที่ได้ตอบสนองคุณแผ่นดิน ส่วนผู้ที่ถูกยกเว้นไม่ถูกเกณฑ์ส่วนใหญ่จะเป็นบุตรสาวขุนนางชั้นสูงหรือเศรษฐี ในบางครอบครัวคิดว่าการส่งบุตรสาวเข้าไปรับใช้ในราชสำนัก เป็นความหวังหนึ่งที่จะให้บุตรสาวได้มีโอกาสออกไปเผชิญและเรียนรู้โลกกว้าง ซึ่งครอบครัวเองก็ได้ประโยชน์จากการนี้ด้วย เพราะนอกจากบุตรสาวจะได้กินฟรีอยู่ฟรี ลดภาระการเลี้ยงดูของ

บิดามารดาไปได้หลายปี บุตรสาวยังได้รับเงินเดือน และได้เรียนรู้ความเป็นกุลสตรี ชัดเจน กิริยามารยาท งานบ้านงานเรือนต่างๆ ต่อไปเมื่อออกเรือนจะได้ออกไปอย่างมีหน้ามีตา เพราะได้ผ่านการฝึกฝนจากราชสำนักมาแล้ว

ในสมัยราชวงศ์ชิง ผู้ที่มีคุณสมบัติเป็นนางกำนัลในราชสำนักจีนนั้นต้องเป็นชาวแมนจูเท่านั้น ส่วนชนที่นั่นเป็นชาวฮั่น นางกำนัลที่เข้ามาใหม่จะต้องมีนางกำนัลพี่เลี้ยงคอยฝึกอบรม สั่งสอนกิริยามารยาทและการงานต่างๆ นางกำนัลพี่เลี้ยงแบ่งเป็น 2 ประเภท ได้แก่ นางกำนัลพี่เลี้ยงที่เป็นหัวหน้า คอยกำกับดูแลทั่วไป และนางกำนัลพี่เลี้ยง ซึ่งเป็นนางกำนัลรุ่นพี่ที่เมื่ออายุได้ 17-18 ปี ก็ต้องถูกปลดออกจากราชสำนักเพื่อออกไปแต่งงาน ซึ่งนับว่าเป็นพระมหากรุณาธิคุณของจักรพรรดิต่อนางกำนัลเป็นอย่างยิ่ง ฉะนั้น นางกำนัลพี่เลี้ยงจะต้องฝึกนางกำนัลรุ่นต่อไปเพื่อมารับงานในหน้าที่ของตนแบบตัวต่อตัวเลยทีเดียว นางกำนัลพี่เลี้ยงทั้งสองมีบทบาทและอำนาจมาก โดยเฉพาะนางกำนัลพี่เลี้ยงที่เป็นรุ่นพี่สามารถลงโทษหรือตบตีนางกำนัลใหม่ได้ จนมีคำกล่าวที่ว่า “การปรนนิบัติรับใช้พระนางซูสีไทเฮานั้นง่ายกว่าการปรนนิบัติรับใช้นางกำนัลพี่เลี้ยงเสียอีก” ไม่ว่าจะงานซักกรีด ล้างหน้า อาบน้ำ ล้างเท้า หวีผม หรืออื่น ๆ นางกำนัลใหม่ต้องทำให้นางกำนัลพี่เลี้ยงทั้งหมด และแม้ว่านางกำนัลพี่เลี้ยงจะลงโทษตบตีหรือใช้งานหนักเพียงใด ก็ห้ามมีปากเสียงด้วย การลงโทษนางกำนัลที่ทุกคนยึดถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด คือ สามารถตบตีได้ แต่ห้ามใช้คำพูดหยาบคายด่าทอเป็นอันขาด เพราะการด่าทอด้วยถ้อยคำหยาบคายนั้นถือ

เป็นการกระทำของคนชั้นต่ำ ใครได้ยินเข้าก็จะ เป็นผลเสียต่อตนเอง ดังนั้น เมื่อนางกำนัล ที่เลี้ยงไม่พอใจหรือโกรธอะไรใครมาก็ตาม ก็ จะระบายกับนางกำนัลใหม่โดยไม่พูดไม่จา หา สาเหตุไม่ได้บ่อยๆ ซึ่งการตบตีนั้นก็ยังมีข้อห้าม อีกว่าห้ามตบหน้าเป็นอันขาด เพราะหน้าตา เป็นของรักของหวงของผู้หญิงทุกคน หากมีการ ลงโทษให้ตบหน้าหรือตบปากก็ถือว่าเป็นการ ลงโทษที่รุนแรงและถือเป็นการอับอายอย่าง ที่สุด

ชีวิตความเป็นอยู่ของนางกำนัลในราช สำนัก

การใช้ชีวิตอยู่ในราชสำนักมีกฎที่เคร่งครัด มากมาย ดังนี้

ท่านอน ท่านนอนอย่างเป็นกุลสตรีมีกฎ เกณฑ์ที่เคร่งครัดมาก คือ ห้ามนอนหงาย ต้อง นอนตะแคง งอเข่า แขนข้างหนึ่งวางแนบลำตัว แขนอีกข้างหนึ่งยื่นออกมาวางข้างลำตัว การ ห้ามนอนหงายนั้น เชื่อกันว่าในราชสำนักมีทวย เทพที่คอยปกปักรักษาเหล่าเชื้อพระวงศ์และ นางสนมอยู่ ในเวลากลางคืนเหล่าทวยเทพจะ ออกมาตรวจตราความปลอดภัย หากเห็นนาง กำนัลนอนหงายฉีกแข้งฉีกขา นอกจากเป็นภาพ ที่ไม่น่าดูแล้วยังเป็นการไม่เคารพต่อทวยเทพ ด้วย ข้อห้ามเรื่องท่านอนอีกอย่างของนาง กำนัลซึ่งยึดถือปฏิบัติกันเอง คือ ไม่นอนโดย เอามือแตะหรือรองแก้มไว้ เพราะเหมือนการ เช็ดน้ำตา เชื่อว่าจะเกิดเรื่องทำให้เศร้าใจและ ไม่มีโชคลาภ

อาหาร การปรนนิบัติรับใช้พระนางชู่สีไท เสนานั้นไม่ง่ายเลย นางกำนัลจะต้องดูแลความ สะอาดเรียบร้อยของตนตั้งแต่หัวจรดเท้า

เส้นผมจะรุ่มร่ายออกมาแม้แต่เส้นเดียวก็ไม่ได้ เลื้อยผ้าต้องสะอาดเรียบร้อย เนื้อตัวจะมีกลิ่นไม่ ได้เป็นอันขาด นางกำนัลทุกคนจึงไม่กล้าทาน ปลา เพราะกลัวจะมีกลิ่นคาวปลาติดตัว หาก ทำให้พระนางชู่สีไทเสาทรงกริ้ว ก็จะต้องถูก ลงโทษอย่างหนักหรือขับไล่ออกจากราชสำนัก ซ้ำยังนำความเดือดร้อนมาสู่ครอบครัว รวมถึง นางกำนัลที่เลี้ยงด้วย ดังนั้นวิธีการที่ดีที่สุดคือ ควบคุมอาหารการกิน เช่น ไม่ทานอาหารบาง ชนิด ไม่ทานจนอึดเกินไป ทุกคนจะทานให้อิ่ม ท้องแค่ 8 ส่วนเท่านั้น ลองจินตนาการว่าในตอนนั้น นางกำนัลอายุเพียง 10 กว่าปี แต่ทานอาหาร ไม่เคยอึดท้อง อาหารที่มีประโยชน์ต่อการเจริญ เติบโตของร่างกายอย่างเนื้อปลาก็ทานไม่ได้ นอกจากอาหารประเภทปลาแล้ว ยังมีอาหารที่ มีกลิ่นคาวและมีกลิ่นฉุนอื่นๆ อีก เช่น กุ้ง ต้น หอม หัวหอม กระเทียม ผักชี ผักกูดข่าก็ห้าม ทานเด็ดขาด ยิ่งไม่ต้องพูดถึงการเรอ การ ผายลมต่อหน้าพระพักตร์เลย

อาหารเช้าของนางกำนัล คือโจ๊กชนิดต่างๆ หมั่นโถว (ซาลาเปาไม่มีไส้) หลากสีหลากรูป แบบ ขนมปัง ผัก และเนื้อสัตว์ อาหารกลาง

วันจะทานได้ก็ต้องรอให้พระนางซูสีไทเฮาเสวยเสร็จเสียก่อน จนพระนางเข้าพักผ่อนอิริยาบถในช่วงเวลากลางวัน นางกำนัลถึงจะผลัดเวรออกมาทานอาหารกลางวันได้ โดยปกติโต๊ะหนึ่งจะนั่งกัน 8 คน มีอาหาร 8 ชนิด ซึ่งเป็นอาหารค่อนข้างดี ส่วนอาหารเย็นมักจะทานอาหารประเภทเส้น แต่ก็ยังมีซาลาเปา ขนมปัง หมั่นโถวและกับข้าวรวมอยู่ด้วย ซึ่งก็ไม่ต่างจากมื้อกลางวันมากนัก และที่พิเศษอีกอย่างหนึ่งคือเวลาประมาณ 4 ทุ่มยังมีมื่อตึกอีกมื่อหนึ่ง โดยมากเป็นพวกบะหมี่ เกี้ยว ของขบเคี้ยวกิน

เล่นและชาชนิดต่าง ๆ นอกจากนี้ เมื่อถึงเทศกาลต่าง ๆ ก็จะมีอาหารหรือขนมตามเทศกาลทานอีกด้วย เช่น วันไหว้พระจันทร์ก็จะมีขนมไหว้พระจันทร์ เป็นต้น

การเข้าห้องน้ำ การเข้าห้องน้ำในขณะปฏิบัติหน้าที่นั้นถือว่าเป็นเรื่องคอขาดบาดตายยิ่งนัก นางกำนัลต้องทำธุระให้เรียบร้อยก่อนเข้ามาปรนนิบัติรับใช้หรือต้องอดทนรอจนกว่าจะออกเวรของตน

การแต่งกาย สำหรับการแต่งกายของนางกำนัลนั้น เน้นความสวยงามและเรียบง่าย ในปีหนึ่งมี 4 ฤดู ในช่วงปลายของแต่ละฤดูต้องมีการวัดตัวเพื่อตัดเสื้อผ้ารองเท้ายาวไว้ใส่ในฤดูต่อไป เพราะนางกำนัลอายุน้อย มีความเปลี่ยนแปลงของร่างกายรวดเร็ว ทางราชสำนักจะต้องเตรียมเสื้อผ้า รองเท้า ไว้ให้ฤดูละ 4 ชุด สีของเสื้อผ้าก็จะแบ่งตามฤดู โดยในฤดูใบไม้ผลิและฤดูร้อนจะใช้โทนสีเขียว จะเป็นสีเขียวเข้ม สีเขียวอ่อน หรือสีเขียวขี้ม้าก็ได้ ฤดูใบไม้ร่วงและฤดูหนาวจะสวมเสื้อผ้าสีน้ำตาลอมม่วง สิ่งที่นางกำนัลจะแสดงให้เห็นถึงความสวยงามในเสื้อผ้าที่ตนสวมใส่ ก็คือ การเล่นลวดลาย การปักลูกไม้ตามคอปกเสื้อ ปลายแขนเสื้อ ขากางเกงและสันรองเท้า แต่ก็ห้ามตกแต่งจนดูขาดเกินงาม นอกจากนี้นางกำนัลจะแต่งหน้าทาปากไม่ได้เป็นอันขาด หมผู่ที่ยาวก็ต้องถักเปียเก็บเสียให้เรียบร้อย แต่ก็มีช่วงเวลาหนึ่งเท่านั้น ในแต่ละปีที่เหล่านางกำนัลสามารถสวมใส่เสื้อผ้าสีแดงหรือสีสดใสอื่น ๆ และแต่งหน้าทาปากได้ นั่นก็คือ เดือนสิบตามปฏิทินจันทรคติ ซึ่งเป็นเดือนคล้ายเดือนพระราชสมภพของพระนางซูสีไทเฮา (วันที่ 10 เดือน

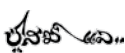
10 ตามปฏิทินจันทรคติ เป็นวันคล้ายวันพระราชสมภพของพระนางซูสีไทเฮา)

กิริยามารยาท พฤติกรรมทุกฝีก้าวของนางกำนัลจะอยู่ในสายตาของนางกำนัลพี่เลี้ยงตลอดเวลา จนมีคำกล่าวที่ว่า “เดินห้ามเหยียด หลัง ยิ้มหรือหัวเราะห้ามเห็นไรฟัน” ยามเดินห้ามหันซ้ายแลขวา ห้ามส่งเสียงดัง ห้ามยิ้มหรือหัวเราะไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่น่ายินดีเพียงใดก็ทำได้แค่ยิ้มที่มุมปากเท่านั้น ห้ามทำหน้าเศร้า ยิ่งไม่ต้องพูดถึงการร้องไห้ หากโดนทำโทษไม่ว่าเจ็บปวดเพียงใดก็ห้ามส่งเสียงร้องเป็นอันตราย ห้ามพูดห้ามถามในสิ่งที่ไม่ควร โดยเฉพาะการพูดคุยเรื่องราวในราชสำนัก

นางกำนัลคนใดดูแลรับใช้ตำหนักใดก็ต้องอยู่ในบริเวณตำหนักนั้น ห้ามออกจากเขตตำหนักโดยพลการ หากขัดขึ้นคำสั่ง บทลงโทษคือ ไม่ถูกตัดหัวก็ถูกเนรเทศ นอกจากจะติดตามพระนางซูสีไทเฮาออกไปหรือได้รับพระราชเสาวนีย์เท่านั้น และจะต้องออกไปอย่างน้อย 2 คน ห้ามไปไหนมาไหนคนเดียวเป็นอันตราย

ฐานะตำแหน่งของนางกำนัลในพระราชสำนักนั้นต่ำกว่าขันที ข้อห้ามสำคัญที่ปฏิบัติกันมานาน คือ ห้ามนางกำนัลเรียนหนังสือ หากมีเวลาว่างก็ให้เรียนรู้งานบ้านงานเรือน งานเย็บปักถักร้อย ทุกอย่างก้าวในราชสำนักนั้นมีคนคอยจับผิดตลอดเวลา เพราะเหล่านางกำนัลเองต่างก็มีจิตใจที่อิจฉาริษยาต่อกัน กลัวคนอื่นจะได้ดีไปกว่าตน ต่างก็คอยใส่หน้ากากเข้าหากัน

แม้ชีวิตของนางกำนัลในราชสำนักต้องอยู่ในระเบียบกฎเกณฑ์มากมาย แต่ก็เชื่อว่าชีวิตของพวกนางจะหาความสุขใดๆ มิได้เลย สิ่งที่เป็น

ความสุขของนางกำนัลอย่างหนึ่ง คือ ทุกวันที่ 2 ของเดือนตามปฏิทินจันทรคติ ในวันนี้ นอกจากเป็นวันจ่ายเงินเดือนแล้ว ยังเป็นวันที่นางกำนัลทุกคนได้รับอนุญาตออกไปพบปะญาติพี่น้องของตนได้ และทั้งหมดนี้ก็เป็นสิ่งวหนึ่งของชีวิตนางกำนัลในพระราชสำนักจีน

หมายเหตุ บทความนี้เป็นคำบอกเล่าของนางกำนัลคนหนึ่ง ซึ่งได้แปลและเรียบเรียงจากหนังสือ <<GONGNV TAN WANGLU>> (บันทึกชีวิตนางกำนัล) ของ JIN YI และ SHEN YILING โดยผู้เขียนกล่าวว่านางกำนัลท่านนี้มีชื่อว่า หรงเอ๋อร์ เป็นชาวแมนจู เข้าวังเป็นนางกำนัลเมื่ออายุได้ 13 ปี มีหน้าที่จัดยาสูบ (ฝิ่น) ให้กับพระนางซูสีไทเฮา พออายุได้ 18 ปี พระนางซูสีไทเฮาก็ให้นางแต่งงานกับขันทีแซ่หลิว หลังจากแต่งงานได้ไม่ถึงปี นางก็ได้กลับเข้ามาปรนนิบัติรับใช้พระนางซูสีไทเฮาอีกครั้ง ซึ่งกรณีเช่นนี้เกิดขึ้นน้อยมาก ผู้เขียนเล่าว่า คงเป็นเพราะพระนางซูสีไทเฮารู้สึกผิดที่ให้นางแต่งงานกับขันที ซึ่งไม่สามารถใช้ชีวิตอย่างสามีภรรยาทั่วไปได้ จึงพระราชทานอนุญาตให้นางกลับเข้าวังอีกครั้ง

บรรณานุกรม

金易、沈义玲《宫女谈往录》北京：紫禁城出版社，2001年。

<http://baike.baidu.com/view/998362.htm> 2011/09/03